DOI: 10.35774/econa2022.03.123 JEL classification: I38, L31, O35, R58
UDC: 336.5

**Тетяна ШАПОВАЛОВА**
кандидат економічних наук, доцент,
доцент,
кафедра соціології та соціальної роботи,
Національний університет «Львівська політехніка», Україна
E-mail: gg39358@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2535-867X
ResearcherID: https://publons.com/researcher/3770408//

# ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

## Анотація

**Вступ.** В даний час Україна переживає складний період структурної, економічної та політичної переорієнтації, що характеризується переплетенням глибоких криз політичного, економічного та соціального характеру, що викликані в тому числі, війною. Українське суспільство, з часів отримання незалежності, сформувалося і функціонувало в умовах адміністративно-командної системи, сьогодні воно прагне до держави та суспільства більш високого типу, заснованого на загальнолюдських цінностях і уявленнях, у якому права людини, їх захист є єдиним реальним показником цивілізованості держави.

Останніми роками в Україні все більшого значення набуває соціальне забезпечення громадян, адже в нових соціально-політичних та економічних умовах постала нагальна потреба в належному фінансовому забезпеченні. Однак, на цьому шляху поки що очевидний тільки такий результат, як наростання кризових явищ у різних сферах життя, і перетворення кожної людини на їх заручника. При проголошенні нового курсу розвитку суспільства, курсу на демократизацію, не були реально оцінені та прогнозовані, стратегія та тактика реформ, а також їх можливі наслідки. А тим часом найбільш значущі з них – падіння доходів населення та соціальне розшарування суспільства вже заявили про себе.

**Мета.** Мета статті полягає у аналізі підходів до визначення понять соціальний захист та соціальне забезпечення в науці та їхній вплив на вирішення проблем вразливих верств населення.

**Метод**. Теоретичним та методологічним підґрунтям статті є наукові доробки українських та закордонних авторів, які досліджували поняття соціальний захист та соціальне забезпечення, а також базові положення економіки, державного управління, соціальної роботи та права соціального забезпечення. Аналіз впливу системи соціального захисту та соціального забезпечення на вирішення актуальних проблем в суспільстві здійснювався методами системного та структурно-функціонального аналізу (теоретичні і методологічні узагальнення).

**Результати.** З'ясовано, що відсутнє стале тлумачення понять соціального захисту та соціального забезпечення, їхнього співвідношення та єдності серед науковців в підходах до вирішення цієї проблеми. Визначено, що система соціального захисту трансформується в залежності від економічного стану суспільства, але завдяки комплексному підходу буде функціонувати як в умовах кризи, радикальної ломки старої економічної системи, так і в умовах стабілізації. Сформульовано принципи, на які має спиратися система соціального захисту в Україні.

**Ключові слова:** соціальний захист; соціальне забезпечення; суспільні відносини; соціальний ризик; соціальне розшарування; диференційований підхід; адресність соціального захисту.

© Тетяна Шаповалова, 2022

**Отримано:** 29.07.2022 р. **Рекомендовано до друку:** 30.09.2022 р. **Опубліковано:** 14.10.2022 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

**Як цитувати:** Шаповалова Т. Поняття і зміст соціального захисту та соціального забезпечення населення в сучасній Україні. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 3. С. 123-130. DOI: 10.35774/econa2022.03.123

**Вступ**

Становище кожного громадянина України, рівень його життя та соціальної захищеності, є найважливішим показником соціальної зрілості суспільства, його цивілізованості та морального здоров'я. Крім того, ні чим іншим як соціальним захистом та соціальним забезпеченням населення визначається перспектива розвитку суспільства, його майбутнє.

Реальне становище населення в сучасній Україні не дає підстав для соціального оптимізму, особливо під час військової агресії Російської Федерації. Різко впав і продовжує знижуватися рівень матеріального добробуту більшості населення, досягаючи в окремих випадках небезпечної межі загрози добробуту і здоров'ю. Є всі передумови для наростання «застійної» бідності та відтворення її в нових поколіннях.

Соціальний захист своїх громадян є об'єктивною потребою, як частина державної політики України щодо соціального захисту населення в сучасних умовах. Об'єктивну необхідність соціального захисту підтверджує і аналіз змін у динаміці демографічних процесів, що показує, що Україна швидко втягується в демографічну кризу. Про це свідчать найнижчі за останні роки загальні показники народжуваності і дуже високі показники смертності, особливо під час війни.

На фоні цих процесів, що зумовили вкрай кризове становище окремих категорій громадян, заходи держави, що проголосила себе соціальною згідно зі ст.1 Конституції України, виглядають безсистемними, що носять тимчасовий і вимушений характер. У ситуації, що склалася, зовсім недостатньо просто підвищити розмір тих чи інших виплат. Цілком очевидна потреба у переосмисленні теоретичних концепцій, які мають бути покладені в основу створеного правового механізму соціального захисту населення.

Наукове дослідження та осмислення загальних проблем соціального захисту населення, та соціального забезпечення зокрема, пошук шляхів їхнього радикального вирішення неможливий без аналізу накопиченого вітчизняною наукою досвіду в сукупності з новими соціально-економічними реаліями українського суспільства. Тим більше, що механічне застосування стандартного набору заходів, взятих з досвіду країн з розвиненою ринковою економікою без урахування специфіки українських умов, неприйнятно.

Проблеми правового регулювання відносин із соціального захисту населення, у межах системи соціального забезпечення висвітлювалися у низці робіт науковців, які досліджували загально-теоретичні питання соціального забезпечення, і при дослідженні окремих його аспектів.

Проблеми правового регулювання суспільних відносин щодо матеріального забезпечення населення, досліджувалися фахівцями науки права соціального забезпечення Г. Яковлевою, О. Бурлакою, А. Л. Ліжевським, К. В. Бориченко, В. В. Андріївим, Б. І. Сташковим та інші.

Велике наукове значення мають праці дослідників проблем соціального забезпечення у провідних країнах світу: Є. П. Яригіної, Л. А. Весельської, М. М. Любецької, О. Бурлаки, Л. Ю. Малюги та інші

Досліджуючи правові проблеми регулювання суспільних відносин у сфері соціального забезпечення, ми виходили з того, що право покликане адекватно відображати їх економічну сутність. У зв'язку з цим ми використовували праці економістів: Т. І. Павлюк, О. П. Демченко, І. М. Михайловської, О. В. Неліпович, А. Стойки та інші.

Не зменшуючи значення наявних наукових праць, ми змушені відзначити, що соціальне забезпечення окремих категорій громадян, не розглядалося в контексті ширшого організаційно-правового явища, характерного для сьогодення, що переживається українським суспільством, а саме в аспекті соціального захисту населення. Така постановка питання надає можливість розглянути перспективи вдосконалення соціального захисту населення, з урахуванням реальних потреб та інтересів.

**Мета та завдання статті**

Метою дослідження є аналіз науково-методичних підходів щодо тлумачення понять та змісту «соціального захисту» та «соціального

забезпечення» та їхнього співвідношення, визначення ролі системи соціального захисту у вирішенні проблем населення в Україні.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступний комплекс взаємопов'язаних завдань:

- здійснити аналіз наукових підходів до визначення понять соціальний захист та соціальне забезпечення;
- з'ясувати співвідношення поняття та змісту соціального захисту та соціального забезпечення;
- визначити роль соціального захисту населення в умовах соціально-економічної кризи та умовах стабілізації економіки країни;
- сформулювати принципи системи соціального захисту населення в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження**

Найважливішою особливістю сучасного економічного становища населення України є різке падіння реальних доходів більшості населення і, викликане цим, а також обставинами війни падіння рівня життя.

За даними Міністерства фінансів України індекс інфляції в Україні у березні 2022 склав 104,5 %. Індекс інфляції, або, що теж саме, індекс споживчих цін – показник, що характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання (Мінфін, 2022a).

Тоді, як індекс реальної зарплати в Україні у січні 2022 склав 82,5 %, (в березні дані відсутні). Індекс реальної заробітної плати, це показник, що характеризує зміну купівельної спроможності номінальної заробітної плати (Мінфін, 2022 b).

Іншим найбільш значущим наслідком реформ, характерною особливістю поточного періоду є різка диференціація доходів різних соціальних груп населення і відповідно надзвичайно швидке соціальне розшарування, маргінальність суспільства.

Розшарування населення за рівнем доходів не набуває великого діапазону значень, але свідчить про перебування його переважної більшості за межею бідності (Волошина, Скубіліна та Чеботаренко, 2017).

Все вищесказане дозволяє говорити про об'єктивну необхідність існування і подальшого розвитку систем соціального захисту населення. Тільки за допомогою активної соціальної політики держави, зокрема системи соціального захисту, можливе подолання проблем сьогоднішнього суспільства, а головне – запобігання не менших, а навіть більш страшніших і віддалених у часі наслідків нинішньої кризи: це зниження якості населення, моральне падіння, деградація суспільства, гальмо його прогресу.

Термін «соціальний захист» нині часто використовується, як у науковій літературі, так і у законодавчому масиві, починаючи з актів вищих органів структур державної влади і закінчуючи локальними актами.

Конституція України в ст. 46 також містить положення про забезпечення соціального захисту громадян, а саме « Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» (Конституція України, 1996).

Разом з тим, зміст, що вкладається в це поняття, настільки різний, що визначити його значення на даному етапі однозначно неможливо. Не розроблено це питання й у науковій літературі як у економічній, так і у правовій. Окремі публікації, що з'явилися за останні два-три роки в періодичній пресі, присвячені в основному численним конкретно-прикладним соціальним та організаційно-правовим аспектам, пов'язаним із становленням нової системи соціального захисту, і не розглядають багатьох найважливіших проблем теоретичного характеру. Одна з них – співвідношення поняття «соціального захисту» та «соціального забезпечення». У праві соціального забезпечення, як і у галузі знань соціальна робота, це питання поки не вирішено, немає єдності і в підходах до цієї проблеми.

Так, Стойка А. (2010), досліджуючи поняття соціального захисту пропонує під ним розуміти «…одну з основних складових системи людського розвитку, що включає дії із забезпечення сталого і гідного рівня життя людини, що приводить до її мотивованої продуктивності й ефективного відтворення людського капіталу».

В енциклопедичному словнику «Соціальна політика» соціальний захист тлумачиться як «…один із механізмів взаємодії особи й соціуму, що полягає в системі економічних, організаційних, адміністративних, правових заходів, здійснюваних суспільством, локальним суспільством, державою, іншими соціальними інститутами, які покликані запобігати несприятливим діям на людей з боку соціального середовища та пом'якшувати наслідки таких дій» (Волгин, 2006, с. 295-296).

Шерстобоєв О.В. пропонує тлумачення поняття «соціальний захист», як «…комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах» (Шерстобоєв, 2016).

На думку Михайловської І. М. та Неліпович О. П. (2011) соціальний захист слід розглядати, як систему економічних, соціальних та правових відносин з управління соціальними ризиками суспільства для ліквідації їх небажаних наслідків та забезпечення належного рівня життя.

Бурлака О. сформулювала поняття соціального захисту застосовуючи його до сім'ї, дитинства, материнства та батьківства а саме як: «… систему економічних, організаційно-правових, фінансових заходів, які спрямовані на забезпечення належного життєвого рівня для сімей з дітьми, багатодітних, неповних і малозабезпечених сімей, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, інвалідів з дитинства та дітей-інвалідів, надання їм соціальної допомоги й соціальної підтримки, встановлення гарантій, пільг, компенсацій унаслідок виникнення відповідних соціальних ризиків (малозабезпеченість, сирітство, інвалідність, тощо) з метою їх подолання чи пом'якшення» (2019).

Ми, в своїй позиції, виходимо насамперед із положень Конституції України, світового досвіду соціального розвитку та концепції Міжнародного Організації Праці (МОП).

Системи соціального захисту виникли і бурхливо розвиваються у багатьох країнах світу, будучи невід'ємною частиною розвитку світового співтовариства. При цьому об'єктивною передумовою для їх розвитку послужили системи соціального забезпечення, які лежать в основі їх появи, як свого часу попередниками систем соціального забезпечення стали системи соціального страхування. Історія нерозривного зв'язку соціального забезпечення та програм соціального захисту у світі поки що досить коротка.

Розширюючи сферу дії, коло суб'єктів та перелік факторів соціального ризику системи соціального страхування поступово перетворювалися на справжні програми соціального забезпечення. Продовженням цього процесу еволюції є ближчий до наших днів період, тобто, останні 40-50 років, коли концепція соціального забезпечення отримала подальший розвиток і стала переростати в ширшу концепцію соціального захисту, що включає, як основу, загальну базову соціальну підтримку всім громадянам, зі сферою впливу на все населення і на повне коло соціальних ризиків.

На наш погляд, поняття і зміст соціального забезпечення і соціального захисту на даному етапі тісно взаємопов'язані, тим не менше, цей зв'язок не однозначний, як у понятійному аспекті, так і у колі суспільних відносин, що охоплюються ними. У деяких статтях, присвячених соціальному захисту населення в умовах переходу до ринку, автори часто використовують поняття соціального захисту, зводячи його до поняття соціального забезпечення, і навпаки, очевидно вважаючи, що йдеться лише про термінологічну казуїстику, і новий термін, більш підходить для нових віянь нашого часу. У той самий час аналіз чинного українського законодавства дозволяє говорити, що соціальний захист, як поняття ширше, включає у собі соціальне забезпечення. Подальше становлення України, як соціальної держави, на наш погляд, нерозривно пов'язано з розвитком системи соціального захисту населення, в яку, як складові, входять і системи соціального страхування та соціального забезпечення громадян, а також інші форми, види, методи соціальної допомоги громадянам на рівні забезпечення можливостей нормальної життєдіяльності.

Складність встановлення зв'язку між соціальним захистом і соціальним забезпеченням полягає не тільки в новизні та не розробленості поняття соціального захисту, а й у неоднозначності, багатогранності такого явища як соціальне забезпечення, незважаючи

на те, що воно вже досить давно є об'єктом вивчення різними науками.

Термін "соціальне забезпечення" увійшов у наше життя ще за часів, коли Україна входила в склад Російської імперії, а саме 26 квітня 1918 року, коли вперше Народний комісаріат державної безпеки був перейменований в Народний комісаріат соціального забезпечення. І з самого початку формування соціально забезпечувальних відносин трактування і сприйняття в науці цього терміну були неоднозначними.

Соціальний захист людини як невід'ємний елемент розвитку будь-якого суспільства є категорією конкретно-історичної, що відображає захист людини з боку суспільства та держави на певному ступені їх розвитку. Соціальний захист, у тому чи іншому вигляді, притаманний будь-якій суспільній системі, різним етапам її розвитку та адекватний їй.

Ми вважаємо очевидним, що система соціального захисту населення, як комплекс заходів, спрямованих на захист населення при настанні різних соціальних ризиків, забезпечення рівня життя, прийнятного для нормального існування людини, буде функціонувати як в умовах кризи та радикальної ломки економічної системи, так і в умовах стабілізації, коли всі державні інститути працюють у нормальному режимі. Але залежно від економічного стану суспільства система соціального захисту трансформуватиметься.

Специфіка соціального захисту населення в сучасній Україні обумовлена наявністю цілого ряду явищ. Насамперед, це необхідність соціального захисту працездатної, працюючої частини населення, що викликано не тільки інфляцією та зростанням цін, а й відсутністю цивілізованого ринку праці, дієвих гарантій у сфері праці, його оплати, забезпечення соціально прийнятних умов праці та ін. На наш погляд, за всі часи незалежності в Україні створено ситуацію, при якій з'явився так званий «новий прошарок бідних, які працюють». Це ті люди, чия заробітна плата знаходиться на межі прожиткового мінімуму, або ті, хто взагалі втратив роботу.

Політичні та економічні процеси, які викликані війною з Російською Федерацією, загострились проблемою вимушеної міграції, як на західні території України, так і в інші країни світу.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» передбачає застосування всіх можливих заходів запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні.

З метою соціальної підтримки внутрішньо переміщених сімей (осіб) у жовтні 2014 року Урядом прийнято постанову № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» (Міністерство соціальної політики України, 2022).

За даними Міністерства соціальної політики, у кінці березня 2022 року, як ВПО зареєструвалися лише 130 тис громадян, тоді як за підрахунками Міжнародної організації міграції, такими є понад 6,5 млн осіб, здебільшого це сім'ї з дітьми (Економічна правда,2022). Тоді, як за оцінкою газети «Економічна правда» від 13.04.2022 року, державна підтримка цієї категорії осіб буде становити 13 млрд. грн. щомісяця.

Вирішення зазначених проблем неможливе в рамках існуючої системи соціального забезпечення, тільки розвиток системи соціального захисту населення дозволить в умовах становлення нових розподільних відносин, реформування власності та інших змін охопити весь комплекс нових суспільних відносин, що виникають у суспільстві. Тим більше, що сучасне життя в українському суспільстві настільки динамічне і різноманітне, що в ньому постійно відбуваються процеси виникнення нових соціальних ризиків, видів і методів надання допомоги, виходячи з чого, ми робимо висновок про перспективи розширення та розвитку систем соціального захисту населення надалі.

Характеризуючи систему соціального захисту, як комплексну, що охоплює організаційно-правові заходи, адресовані населенню, ми вважаємо за необхідне виявити основні ідеї, які мають бути покладені в її основу. Причому, на нашу думку, принципи функціонування системи соціального захисту

населення трансформуватимуться залежно від етапу розвитку суспільства.

Система соціального захисту в Україні має спиратися на такі принципи:

- *Диференційований підхід до соціального захисту різних соціально-демографічних груп та верств населення.*

Соціальний захист населення являє собою комплекс заходів, спрямованих на надання адресної допомоги потребуючим громадянам. Адресність соціального захисту включає диференційований підхід до соціального забезпечення при визначенні форм, видів, розмірів допомоги, залежно від соціального статусу нужденних та їх демографічних характеристик. Цілком очевидно, що потреби різні в одиноких та сімейних громадян, у пенсіонерів та осіб працездатного віку, у багатодітних сімей та сімей, що мають одну дитину тощо. Одним з основних критеріїв для цієї диференціації необхідно обрати таку соціально значиму обставину, як працездатність чи непрацездатність суб'єкта соціального захисту.

- *Забезпечення всім громадянам соціально прийнятного рівня життя.*

Держава, здійснюючи комплекс заходів щодо соціального захисту населення, бере на себе відповідальність за стан справ у суспільстві, за встановлення принципу справедливості, який не може вийти за межі забезпечення кожному індивіду гідного рівня життя.

- *Гнучкість та дієвість у здійсненні заходів соціального захисту.*

Реалізація цього принципу передбачає такий механізм соціального захисту, при якому отримувач допомоги реально захищається від інфляційних процесів та подорожчання вартості життя, а для працездатних членів суспільства одночасно створюються стимули та умови для економічної самостійності.

- *Поєднання централізованого та локального регулювання у системі соціального захисту населення.*

Системні зміни в українському суспільстві спричинили трансформацію існуючої моделі соціального захисту, що виразилася в «роздержавленні» і децентралізації соціальної сфери. Завдяки цьому розробка та прийняття соціально-економічних заходів захисту населення перестала бути монополією лише держави. Соціальна діяльність почала здійснюватися на різних рівнях: державному, регіональному рівнях та рівні територіальних громад.

- *Комплексність заходів соціального захисту.*

Комплексність заходів соціального захисту реалізується через поєднання їх з економічними реаліями нашого життя, через облік інших напрямів економічної та соціальної діяльності держави, а також з урахуванням особливостей різних груп та верств населення з працездатних, непрацездатних, одиноких громадян та сімей з дітьми.

Отже, соціальний захист будучи одним з основних прав людини має стати невід'ємною частиною загального соціально-економічного розвитку країни.

**Висновки та перспективи подальших розвідок**

Аналіз понять та змісту соціального захисту та соціального забезпечення дозволив зробити наступні висновки:

1. Поняття і зміст соціального забезпечення і соціального захисту на даному етапі тісно взаємопов'язані, тим не менше, цей зв'язок не однозначний, як у понятійному аспекті, так і у колі суспільних відносин, що охоплюються ними.

2. Система соціального захисту населення, як комплекс заходів, спрямованих на захист населення при різних соціальних ризиках, забезпечення рівня життя, прийнятного для нормального існування людини, буде функціонувати як в умовах кризи, радикальної ломки старої економічної системи, так і в умовах стабілізації, коли всі державні інститути повинні «працювати» у нормальному режимі.

3. Диференційований підхід держави до соціального захисту населення полягає у поєднанні комплексу заходів, вкладених у захист працездатних осіб, із заходами підтримки непрацездатних осіб.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурлака, О. (2019). Щодо проблеми визначення поняття й особливостей соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства. *Підприємництво, господарство і право,* 123-128. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/20.pdf.
2. Волгин, Н. А.(Eds.). (2006). *Социальная политика: энциклопедия*. Москва : Альфа-Пресс. URL: https://www.livelib.ru/book/1000164775-sotsialnaya-politika-entsiklopediya-n-a-volgin.
3. Волошина, С. В., Скубіліна, А.В. & Чеботаренко, А. М. (2017) Нерівність доходів населення України як перешкода розвитку людського капіталу. *Економіка та суспільство*, 9, 882-889. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/id/eprint/330.
4. Економічна правда (2022). *Внутрішніх переселенців – 6,5 мільйона. Що з ними буде?* URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/13/685663.
5. Михайловська, І. М., & Неліпович, О. В. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. 6(4). 255-260. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_4/255-260.pdf.
6. Міністерство соціальної політики України. (2022). *Внутрішньо переміщені особи.* URL: https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html.
7. Мінфін. (2022a). *Індекс інфляції в Україні 2022*. URL: .https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation.
8. Мінфін. (2022b). *Індекс реальної заробітної плати*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/index.
9. Стойка, А.В. (2010). Розвиток системи соціального захисту як основи стратегічного планування в соціальній сфері. *Донецький державний університет управління.* URL: http://ww.w.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10savpss.pdf.
10. Україна. *Закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»* № 1706-VII. (2014). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text
11. Україна. *Конституція України*. № 254к/96-ВР. (1996). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.
12. Шерстобоєв, О.В.(2016). Соціальний захист та соціальна безпека в аспекті господарської діяльності. Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи : тези доповіді. *VI Міжнародної науково-практична конференція, м. Київ, 26 лютого 2016 р. (329-331).* Київ: Національний авіаційний університет.
13. Яковлева, Г. (2017). Право соціального забезпечення як самостійна галузь права в національній правовій системі України. *Підприємництво, господарство і право*, 3, 102-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_3_23.

## REFERENCES

1. Burlaka, O. (2019). Shchodo problemy vyznachennia poniattia y osoblyvostei sotsialnoho zakhystu simi, dytynstva, materynstva ta batkivstva. *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 123-128. Retrieved from: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/20.pdf. [in Ukrainian].
2. Volhyn, N. A.(Eds.). (2006). *Sotsyalnaia polytyka: entsyklopedyia*. Moskva : Alfa-Press. Retrieved from: https://www.livelib.ru/book/1000164775-sotsialnaya-politika-entsiklopediya-n-a-volgin. [in Ukrainian].
3. Voloshyna, S. V., Skubilina, A.V. & Chebotarenko, A.M. (2017) Nerivnist dokhodiv naselennia Ukrainy yak pereshkoda rozvytku liudskoho kapitalu. *Ekonomika ta suspilstvo*, 9, 882-889. Retrieved from: http://elibrary.donnuet.edu.ua/id/eprint/330. [in Ukrainian].
4. Ekonomichna Pravda. (2022). *Vnutrishnikh pereselentsiv – 6,5 miliona. Shcho z nymy bude?* Retrieved from: https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/13/685663. [in Ukrainian].
5. Mykhailovska, I. M., & Nelipovych, O. V. (2011). Systema sotsialnoho zakhystu naselennia v Ukraini: sutnist, osnovni skladovi ta napriamky vdoskonalennia. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, 6(4), 255-260. Retrieved from: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_4/255-260.pdf. [in Ukrainian].
6. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy. (2022). *Vnutrishno peremishcheni osoby.* Retrieved from: https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html. [in Ukrainian].
7. Minfin. (2022a). *Indeks infliatsii v Ukraini 2022*. Retrieved from: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation. [in Ukrainian].
8. Minfin. (2022b). *Indeks realnoi zarobitnoi platy*. Retrieved from: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/index. [in Ukrainian].

9. Stoika, A. V. (2010). Rozvytok systemy sotsialnoho zakhystu yak osnovy stratehichnoho planuvannia v sotsialnii sferi. *Donetskyi derzhavnyi universytet upravlinnia*. Retrieved from: http://ww.w.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10savpss.pdf. [in Ukrainian].

10. Ukraina. Zakon *«Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib»* № 1706-VII. (2014). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text. [in Ukrainian].

11. Ukraina. *Konstytutsiia Ukrainy*. № 254k/96-VR. (1996). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text. [in Ukrainian].

12. Sherstoboiev, O. V. (2016). Sotsialnyi zakhyst ta sotsialna bezpeka v aspekti hospodarskoi diialnosti. Pravova reforma v suchasnykh umovakh: dosiahnennia i perspektyvy : tezy dopovidi. *VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychna konferentsiia, m. Kyiv, 26 liutoho 2016 r. (329-331).* Kyiv : Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. [in Ukrainian].

13. Iakovleva, H. (2017). Pravo sotsialnoho zabezpechennia yak samostiina haluz prava v natsionalnii pravovii systemi Ukrainy. *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 3, 102-106. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_3_23. [in Ukrainian].

**Tetiana Shapovalova,** PhD in Economics, Associate Professor, Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

**THE CONCEPT AND CONTENT OF SOCIAL PROTECTION AND SOCIAL SECURITY FOR THE POPULATION IN MODERN UKRAINE**

**Abstract**

**Introduction.** Currently, Ukraine is going through a difficult period of structural, economic and political reorientation, characterized by the interweaving of deep crises of a political, economic and social nature, caused, among other things, by the war. Ukrainian society, since independence, was formed and functioned under the conditions of an administrative-command system, today it aspires to a state and society of a higher type, based on universal values and ideas, in which human rights and their protection are the only real indicator of the state's civilization.

In recent years, the social security of citizens has become increasingly important in Ukraine, because in the new socio-political and economic conditions there is an urgent need for adequate financial security.

However, on this path, only such a result as the growth of crisis phenomena in various spheres of life and the transformation of every person into their hostage is obvious. When announcing a new course of social development, a course for democratization, the strategy and tactics of reforms, as well as their possible consequences, were not really assessed and predicted. In the meantime, the most significant of them - the drop in incomes of the population and the social stratification of society - have already made themselves known.

**Goal.** The purpose of the article is to analyze approaches to defining the concepts of social protection and social security in science and their impact on solving the problems of vulnerable population groups.

**Method.** The theoretical and methodological basis of the article are the scientific works of Ukrainian and foreign authors who researched the concepts of social protection and social security, as well as the basic provisions of the economy, state administration, social work and social security law. The analysis of the influence of the system of social protection and social security on the solution of current problems in society was carried out by the methods of systemic and structural-functional analysis (theoretical and methodological generalizations).

**The results.** It was found that there is no permanent interpretation of the concepts of social protection and social security, their relationship and unity among scientists in approaches to solving this problem. It was determined that the social protection system is transformed depending on the economic state of the society, but thanks to a comprehensive approach, it will function both in conditions of crisis, radical breakdown of the old economic system, and in conditions of stabilization. The principles on which the system of social protection in Ukraine should be based are formulated.

**Keywords:** social protection; social welfare; public relations; social risk; social stratification; differentiated approach; targeting of social protection.

**Cite as:** Shapovalova, T. (2022). The concept and content of social protection and social security for the population in modern Ukraine. *Economic analysis,* 32 (3), 123-130. DOI: 10.35774/econa2022.03.123